

OBJAŠNJENA
EVROPSKA
UNIJA

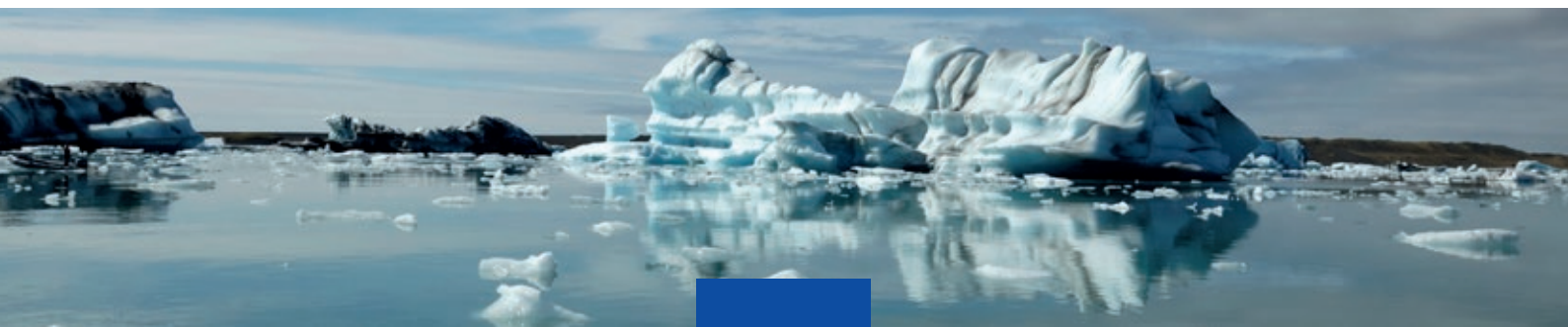

Evropska
komisija

Klimatska akcija

Gradimo svet
koji želimo,
sa klimom
kakvu želimo

Privreda sa niskom emisijom ugljenika
povećava ekonomski rast i otvara nova
radna mesta.

OBJAŠNJENA EVROPSKA UNIJA

Ova publikacija je deo serije koja objašnjava kako EU postupa u okviru politika iz različitih oblasti, zašto u njima učestvuje i koje rezultate postiže.

Publikacije možete pronaći na internet stranici:
http://europa.eu/pol/index_en.htm
<http://europa.eu/!bY34Kd>

Kako funkcioniše Evropska unija
Evropa u 12 lekcija
Evropa 2020: Strategija rasta Evrope
Osnivači EU

Poljoprivreda
Bankarstvo i finansiranje
Granice i bezbednost
Budžet
Klimatska akcija ✕
Konkurencija
Potrošači
Kultura i audiovizuelni mediji
Carine
Digitalna agenda
Ekonomska i monetarna unija i evro
Obrazovanje, obuka, mladi i sport
Zapošljavanje i socijalna pitanja
Energija
Proširenje
Preduzetništvo
Životna sredina
Borba protiv prevara
Bezbednost hrane
Spoljni poslovi i bezbednostna politika
Humanitarna pomoć i civilna zaštita
Unutrašnje tržište
Međunarodna saradnja i razvoj
Pravda, osnovna prava i jednakost
Pomorstvo i ribarstvo
Migracija i azil
Javno zdravlje
Regionalna politika
Istraživanja i inovacije
Oporezivanje
Trgovina
Saobraćaj

SADRŽAJ

Zašto nam je potrebna evropska politika o klimatskoj akciji	3
Kakva je praksa Evropske unije	7
Od čega se sastoji evropska politika o klimatskoj akciji	11
Planovi.....	15
Saznajte više	16

Upoznavanje Evropske unije: Klimatska akcija

Evropska komisija
Generalni direktorat za komunikacije
Informacije za građane
1049 Brisel
BELGIJA

Rukopis ažuriran u novembru 2014.

Naslovna strana i ilustracija na drugoj strani:
©iStockphoto/Leonid Spektor

16 str. — 21 × 29,7 cm
ISBN 978-92-9238-437-1
doi: 10.2871/488121

Luksemburg: Kancelarija Evropske unije
za publikacije, 2014.

© Evropska unija, 2014.
Umnožavanje je dozvoljeno. Za korišćenje i reprodukciju pojedinačnih fotografija, potrebno je zatražiti dozvolu nosioca autorskih prava.

Zašto nam je potrebna evropska politika o klimatskoj akciji

Klima planete Zemlje se menja. Usled porasta nivoa gasova sa efektom staklene bašte koji su posledica ljudskih aktivnosti raste i prosečna globalna temperatura. Ti gasovi propuštaju sunčevu energiju, ali sprečavaju oslobađanje toplote.

Povišene temperature imaju neslućene posledice širom sveta. One uzrokuju topljenje glečera i povećanje nivoa mora. Donele su poplave ili suše u regione u kojima se takve ekstremne pojave nisu javljale. Ovi neuobičajeni vremenski uslovi imaju sve veći uticaj na našu privredu, životnu sredinu, zdravlje i svakodnevni život.

Gasovi sa efektom staklene bašte

Gasovi sa efektom staklene bašte nazivaju se tako zbog toga što zadržavaju sunčevu toplotu iz atmosfere na isti način kao što staklena bašta zadržava toplotu pomoću stakla. Koncentracija ugljen-dioksida (CO₂) u atmosferi, inače najvažnijeg gasa sa efektom staklene bašte, sada je na najvišem nivou gledano najmanje 800.000 godina unazad.

Međunarodni sporazum poznat kao Kjoto protokol u razvijenim državama trenutno ograničava emisiju sledećih sedam gasova koji izazivaju efekat staklene bašte:

- *ugljen-dioksid (CO₂): emituje se tokom sagorevanja fosilnih goriva, drveta i svega ostalog što sadrži ugljenik, ali ga apsorbuju biljke i drveće;*
- *metan (CH₄): oslobađa se iz različitih prirodnih izvora i kao rezultat različitih ljudskih aktivnosti, uključujući proizvodnju fosilnih goriva, stočarstvo, gajenje pirinča i upravljanje otpadom;*
- *azot-suboksid (N₂O): izvori emisije su đubriva, sagorevanje fosilnih goriva i industrijska proizvodnja hemikalija koja koristi azot;*
- *četiri vrste fluorisanih gasova razvijenih posebno za industrijsku upotrebu: fluorisani ugljovodonici (HFC), ugljovodonici zasićeni fluorom (PFC), sumpor-heksafluorid (SF₆) i azot-trifluorid.*

Globalno zagrevanje se smatra uzročnikom topljenja polarnih kapa, podizanja nivoa mora i smanjenja veličine ledenih santi.

U toku su međunarodni pregovori za novi globalni sporazum. Ovaj sporazum bi trebalo da bude usvojen tokom 2015. Evropska unija želi novi protokol koji je ambiciozan, sveobuhvatan i pravno obavezujući za sve.

Neke od posledica klimatskih promena

- *Podizanje nivoa mora predstavlja pretnju za niže ostrvske države i priobalne zajednice.*
- *Ekstremni vremenski uslovi ugrožavaju proizvodnju hrane, naročito u najsiromašnijim zemljama u razvoju.*
- *Toplotni talasi u proteklih deset godina uzrokovali su preranu smrt desetine hiljada ljudi u Evropi.*
- *Nestašice vode i hrane mogle bi da izazovu regionalne sukobe, glad i talase izbeglica.*
- *Neke biljne i životinjske vrste suočavaju se sa povećanim rizikom od izumiranja.*
- *Gledano na Evropsku uniju kao celinu, procenjuje se da bi do 2020. godine troškovi prilagođavanja klimatskim promenama dostigli najmanje 100 milijardi evra godišnje.*

U naše domove televizija često donosi eksplicitne snimke događaja izazvanih klimatskim promenama, bez obzira gde su se dogodili. Ono što nije odmah očigledno jesu dodatni zahtevi kojima su zdravstvene službe i osnovna infrastruktura izloženi kao posledica klimatskih promena i sve većih političkih i bezbednosnih tenzija u vezi sa ograničenim prirodnim resursima kao što je voda. Uticaj globalnog zagrevanja nije ograničen samo na topljenje ledenih pokrivača i na polarne medvede. On pogađa ne samo današnju generaciju, već i sva buduća pokolenja.

Značaj nauke

Klimatske promene mogu predstavljati osetljivo pitanje. Neki poriču da se one dešavaju i insistiraju na tome da nema potrebe za promenama u politici i ponašanju radi smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte. Ova struja ignoriše zaključak velike većine svetskih naučnika koji se bave klimom: 97% njih se slaže da se klimatske promene dešavaju i da ih uzrokuju ljudi kroz aktivnosti koje emituju gasove sa efektom staklene bašte, kao što je sagorevanje fosilnih goriva — uglja, nafte i gasa — kao i seča šuma. Ovaj zaključak se ogleda i u međunarodno prihvaćenim naučnim ocenama Međuvladinog panela o klimatskim promenama (IPCC) koji okuplja svetske vodeće stručnjake za atmosfere nauke.

Međuvladin panel o klimatskim promenama

Osnovan 1988. od strane Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu i Svetske meteorološke organizacije, Međuvladin panel o klimatskim promenama (IPCC) jeste vodeće međunarodno telo za naučnu procenu klimatskih promena i njihovog potencijalnog ekološkog i socio-ekonomskog uticaja. IPCC zasniva svoje procene na desetinama hiljada studija recenziranih od strane naučnika širom sveta.

Prosečna temperatura na zemljinoj površini porasla je globalno za oko 0,8°C od 1880. godine, ali površina zemlje u Evropi zagrejala se više, za nekih 1,4°C. Naučni dokazi ukazuju da su sve veće šanse za nastanak nepovratnih i potencijalno katastrofalnih posledica u globalnoj životnoj sredini ukoliko prosečno globalno zagrevanje poraste za 2°C u odnosu na temperaturu iz predindustrijskog vremena (ili oko 1,2°C iznad današnjeg nivoa).

Trinaest od 14 evidentiranih najtoplijih godina registrovano je u ovom veku. Nedavne analize pokazuju da sadašnje aktivnosti vlada širom sveta nisu dovoljne da spreče zagrevanje veće od 3°C do kraja ovog veka, a nisu isključena ni povećanja od 4°C pa čak i 6°C.

Obnovljivi izvori energije obezbeđuju ekološku i ekonomsku korist.

EU se već duže vreme zalaže da se ograniči globalno zagrevanje na ne više od 2°C. Taj imperativ sada prihvata i međunarodna zajednica. EU zasniva svoje politike na čvrstim naučnim osnovama. Ona veruje da globalnu akciju za borbu protiv klimatskih promena treba voditi primerom, kroz obavezujuće ciljeve za zemlje članice i inicijative, kao što je Sistem trgovine emisijama (ETS).

Između 1990. i 2012. EU je smanjila svoju emisiju gasova sa efektom staklene bašte za 19% dok je privreda porasla za 45%. Kao rezultat, intenzitet emisije gasova sa efektom staklene bašte (stopa emisije po jedinici BDP-a) u EU opao je skoro za pola u tom periodu. Razdvajanje — razbijanje veze između privrednog rasta i povećanih emisija — nastalo je u svim zemljama članicama.

Rana akcija podstiče privredu

Sprečavanje da globalno zagrevanje nadmaši prag od 2°C jeste tehnološki izvodljivo i ekonomski dostupno. Što se mere ranije uspostave toliko će one biti efikasnije i jeftinije. Upravo zato, i pored ekonomske krize i pritiska koji ona vrši na vladine finansije, EU nastavlja svoje politike klimatske akcije. Strukturne politike koje se sprovode na polju klime i energije znatno su doprinele smanjenju emisije u EU nakon 2005. Ekonomska kriza doprinela je gotovo polovini smanjenja evidentiranom u periodu od 2008. do 2012.

Rana akcija za razvoj privrede sa niskom emisijom ugljenika daje podsticaj za stvaranje novih radnih mesta i povećanje rasta stimulisanjem inovacija u oblasti čiste tehnologije kao što su obnovljiva energija i energetska efikasnost. Ova „zelena ekonomija“ ne samo da je jedna od najperspektivnijih oblasti za otvaranje novih radnih mesta — ona takođe jača energetska sigurnost Evrope i smanjuje naše troškove uvoza energije smanjenjem zavisnosti od uvoza nafte i gasa.

Podsticaj za nova radna mesta

Evidentirano je otvaranje značajnog broja radnih mesta u sektoru ekoloških proizvoda i usluga — često označenih kao „zeleno radna mesta“ — čak i u vreme trajanja ekonomske krize.

Zaposlenost u EU povećana je sa 3 na 4,2 miliona između 2002. i 2011, uključujući i povećanje za 20% tokom godina recesije. Jula 2014. Evropska komisija iznela je plan o tome kako da maksimalno iskoristi mogućnosti zapošljavanja u „zelenom“ sektoru.

Klimatske promene zahtevaju međunarodni odgovor

Međunarodna akcija je od suštinskog značaja jer klimatske promene ne znaju za nacionalne granice. EU je učestvovala u izradi Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama koja je potpisana 1992. i Kjoto protokola iz 1997, koji ograničava emisiju gasova sa efektom staklene bašte iz razvijenih zemalja.

Međutim, danas više od polovine emisija na svetskom nivou dolazi iz država u razvoju. Međunarodna zajednica stoga priprema novi klimatski sporazum Ujedinjenih nacija koji će zahtevati akciju svih nacija. Planirano je da on bude usvojen 2015. a da stupi na snagu 2020.

Uloga Evropske komisije u borbi protiv klimatskih promena uključuje:

- razvoj i sprovođenje politika i strategija klimatskih akcija u EU;
- predstavljanje EU u međunarodnim pregovorima o klimi zajedno sa Predsedništvom Saveta EU;
- primenu EU ETS;
- praćenje realizacije ciljeva za smanjenje emisije u zemljama članicama EU u sektorima izvan ETS;
- promovisanje prelaska na privredu sa niskom emisijom ugljenika zasnovanom na čistim tehnologijama;
- sprovođenje EU strategije za prilagođavanje klimatskim promenama i podršku aktivnostima zemalja članica u ovoj oblasti;
- upravljanje budžetom EU, od čega je 20% namenjeno za podršku klimatskim aktivnostima.

Kakva je praksa Evropske unije

EU dosledno prednjači u rešavanju problema klimatskih promena i podstiče mere u cilju ostvarivanja privrede sa niskim nivoom emisije ugljenika. Njeni napori u ovoj oblasti počeli su još 1990. godine, kada je EU odlučila da tadašnji nivo emisije ugljen-dioksida (CO₂) održi na istom nivou do 2000. godine, u čemu je i uspela. Od tog trenutka Unija je usvojila čitav niz mera u cilju smanjenja emisije gasova staklene bašte, a mnoge od tih mera sprovedene su kroz *Evropski program klimatskih promena* ustanovljen 2000. Pored toga, zemlje članice sprovele su posebne mere na nacionalnom nivou.

Lideri EU postavili su neke od najambicioznijih ciljeva u vezi sa klimom i energijom za 2020, a EU je prvi region na svetu koji je usvojio obavezujuće zakonodavstvo pomoću kojeg će ti ciljevi biti ostvareni.

Usvojivši okvirni plan za klimu i energiju do 2030. godine u oktobru 2014. lideri EU učvrstili su svoju posvećenost izgradnji konkurentnijeg, bezbednijeg i održivijeg privrednog i energetskeg sistema Evropske unije. Dugoročno gledano, EU je postavila ambiciozne ciljeve u pogledu emisije gasova do 2050.

© StockphotoTeun van den Dries

Alternative fosilnim gorivima mogu pomoći EU da ostvari svoje ciljeve u vezi sa klimom.

The 2020 strategy

Bavljenje klimatskim promenama jedna je od pet glavnih tema u sveobuhvatnoj strategiji Europe 2020 za pametan, održiv i inkluzivan razvoj. Konkretni ciljevi ove strategije teže da se do 2020. godine emisija gasova staklene bašte u EU smanji za 20%, da se 20% energije dobija iz obnovljivih izvora, a da se energetska efikasnost poboljša za 20%.

Prva dva cilja ispunjena su „klimatskim i energetskeg paketom“ obavezujućeg zakonodavstva koje je usvojeno u junu 2009.

Ovim skupom zakona utvrđuju se obavezni nacionalni ciljevi za obnovljivu energiju koji uzimaju u obzir različito početno stanje u zemljama članicama i njihov potencijal za povećanje proizvodnje iz obnovljivih izvora energije, kao i za emisije gasova iz sektora koji nisu obuhvaćeni Sistemom trgovine emisijama Evropske unije.

Nacionalni ciljevi za obnovljive izvore energije do 2020. kreću se od 10% za Maltu, zemlju u kojoj je sektor obnovljive energije još u začetku, do 49% za Švedsku, zemlju sa razvijenim sektorom zasnovanim na bioenergiji i hidroelektranama. Ovi nacionalni ciljevi će zajedno ostvariti cilj od 20% za EU kao celinu, značajno povećavajući prosečan udeo u potrošnji energije iz obnovljivih izvora u odnosu na 12,5% iz 2010. godine.

Skup zakona koji utvrđuje neobavezujuće nacionalne ciljeve za poboljšanje energetske efikasnosti usvojen je 2012.

Izbegavanje i prilagođavanje

Ublažavanje znači smanjenje ili ograničavanje emisije gasova sa efektom staklene bašte.

Prilagođavanje znači preduzimanje aktivnosti za jačanje otpornosti društva na klimatske promene i minimiziranje uticaja njihovih negativnih efekata.

Okvir 2030.

Potreban je integrirani okvir klimatskih i energetske politike za period od 2020. do 2030. godine kako bi se obezbedila regulatorna sigurnost za investitore i koordinisani pristup među zemljama članicama.

Okvir koji su lideri EU usvojili oktobra 2014. podstiče napredak ka privredi sa niskom emisijom ugljenika i služiće kao potvrda ambicije EU u međunarodnim klimatskim pregovorima. Cilj okvira jeste izgradnja energetske sistema koji obezbeđuje pristupačnu energiju za potrošače, povećava sigurnost energetske rezervi EU, smanjuje našu zavisnost od uvoza energije, smanjuje našu emisiju gasova sa efektom staklene bašte i stvara nove mogućnosti za zeleni rast i otvaranje radnih mesta.

Centralni deo okvira jeste obavezujući cilj da se smanji domaća emisija gasova sa efektom staklene bašte u EU do 2030. za najmanje 40% ispod nivoa iz 1990. Kao glavni instrument za postizanje ovog cilja potvrđen je reformisani EU ETS koji se pokazao delotvornim.

Obnovljiva energija je od suštinskog značaja za prelazak na konkurentan, bezbedan i održiv energetske sistem. Lideri EU su se složili da cilj bude povećanje udela obnovljive energije do najmanje 27% od ukupne potrošnje energije u EU do 2030.

Konačno, energetska efikasnost je ključna komponenta okvira 2030. Lideri EU podržali su indikativan cilj uštede energije od 27% za 2030. On se mora ostvariti na isplativ način, a u potpunosti će se poštovati efikasnost EU ETS u doprinosu ostvarivanju ukupnih klimatskih ciljeva. Ovaj cilj će biti revidiran 2020. godine imajući u vidu cilj od 30%.

Ciljevi do 2050.

Kao svoj doprinos održavanju globalnog zagrevanja ispod 2°C, EU se obavezala na dugoročni cilj smanjenja emisije za 80-95% od nivoa iz 1990. do 2050. u kontekstu razvijenih zemalja kao grupe koja preduzima slične aktivnosti. Smanjenje emisije do ovog stepena zahtevaće da EU ostvari privredu sa niskom emisijom ugljenika.

Godine 2011. Komisija je objavila smernice u kojima je utvrdila kako se do 2050. najekonomičnije može postići

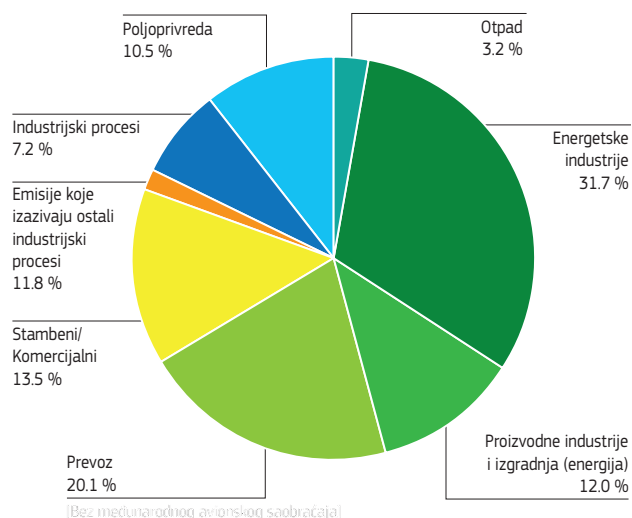
konkurentna privreda sa niskom emisijom ugljenika, uključujući i ključne tačke za merenje napretka. Plan pokazuje kako različiti sektori, počev od proizvodnje električne energije do poljoprivrede, mogu pomoći da se dostigne ovaj cilj. Proizvodnja električne energije bi do sredine veka trebalo da bude skoro 100% oslobođena emisije ugljenika. EU bi 2050. koristila oko 30% manje električne energije time što bi postala energetske efikasnija. Veća upotreba lokalno proizvedene električne energije smanjila bi zavisnost od uvoza, a prelazak na privredu sa niskom emisijom ugljenika značio bi i smanjenje zagađenja vazduha i povezanih zdravstvenih troškova.

Prilagođavanje

Uticaj klimatskih promena se već oseća. Čak i kada bi se emisije gasova naglo smanjile, zagrevanje Zemlje trajalo bi decenijama, a uticaj će se osećati vekovima kao rezultat odloženog efekta ranijih emisija. To je razlog zašto su prilagođavanje i ublažavanje komplementarni.

Evropska komisija je izradila EU strategiju prilagođavanja koja nastoji da ojača otpornost Evrope na uticaj klimatskih promena. Prilagođavanje znači predviđanje negativnih efekata klimatskih promena i preduzimanje odgovarajućih mera za sprečavanje ili svođenje na minimum štete koju one mogu izazvati, ili iskorišćavanje prednosti prilika koje se mogu pojaviti. Pokazalo se da dobro isplanirana aktivnost za rano prilagođavanje kasnije šteti novac i živote.

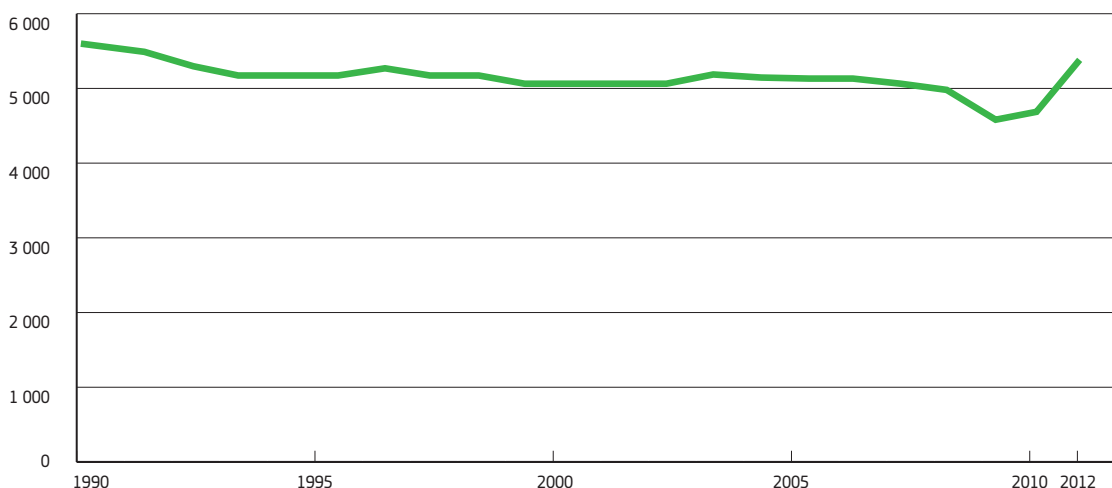
ODAKLE DOLAZE GASOVI SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE?

Ukupna emisija gasova sa efektom staklene bašte po sektorima u 28 zemalja članica EU, 2012.

EU SMANJUJE EMISIJU

Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte u 28 zemalja članica EU, ne uzimajući u obzir namenu zemljišta, promenu namene zemljišta i šumarstvo (LULUCF) (u milionima tona)

Zbog promenljive jačine i prirode klimatskih uticaja između regiona u Evropi, većina inicijativa za prilagođavanje preduzimaće se na regionalnom ili na lokalnom nivou. Dopunjavajući ove aktivnosti, strategija EU uključuje nekoliko elemenata za podršku zemljama članicama u prilagođavanju: davanje smernica i finansiranje, promovisanje generisanja znanja i razmene informacija i obezbeđivanje da pitanja prilagođavanja budu uključena u sve relevantne politike EU.

Evropska platforma za klimatsko prilagođavanje ([http:// climate-adapt.eea.europa.eu](http://climate-adapt.eea.europa.eu)), pokrenuta 2012. obezbeđuje podršku merama prilagođavanja u Evropi. Godine 2014. Evropska komisija je pokrenula inicijativu Mayors Adapt, u okviru Sporazuma gradonačelnika, u cilju angažovanja gradova da preduzmu mere prilagođavanja klimatskim promenama. Inicijativa predviđa podršku u adaptaciji, umrežavanju i podizanju javne svesti na lokalnom nivou gde će se uticaj klimatskih promena najviše osetiti.

Doprinos Evrope globalnoj emisiji

EU je odgovorna za oko 10% svetske emisije gasova sa efektom staklene bašte. Skoro 80% evropske emisije dolazi iz proizvodnje i korišćenja energije, uključujući i saobraćaj.

Međunarodna aktivnost

Na svetskom nivou emisije gasova sa efektom staklene bašte nastavljaju da rastu iz godine u godinu. Ovaj globalni izazov zahteva globalni odgovor. U međunarodnim pregovorima o klimatskim promenama, Evropska unija je jednoglasna. Komisija i zemlja koja je preuzela 6-mesečno rotirajuće predsedništvo Saveta EU pregovaraju u ime EU.

Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC), dogovorena 1992. godine, bila je prvi veliki međunarodni sporazum koji se bavio pitanjima klimatskih promena. Ratifikovalo ju je 196 država, uključujući i sve tadašnje zemlje članice EU, uz EU kao poseban entitet, te je ona uspostavila okvir za saradnju između zemalja sa ciljem sprečavanja štetnog uticaja ljudi na globalni klimatski sistem.

Konvencija je 1997. dopunjena Kjoto protokolom, međunarodnim sporazumom koji utvrđuje obaveze za industrijalizovane države da smanje emisije gasova sa efektom staklene bašte. Protokol je stupio na snagu 2005. i predstavlja prvi korak ka preokretanju globalnog trenda porasta emisija.

Novi međunarodni podsticaj

Uprkos mnogim predviđanjima, runda pregovora koja je započeta 2007. nije rezultirala postizanjem novog sveobuhvatnog UN sporazuma o klimi u Kopenhagenu 2009. godine. Međutim, to je dovelo do toga da se oko 100 zemalja, uključujući i zemlje članice EU, obavežu da će do 2020. smanjiti ili ograničiti svoju emisiju. Na inicijativu EU i većine ugroženih zemalja u razvoju, na Konferenciji UN o klimatskim promjenama 2011. godine odlučeno je da se počne nova runda pregovora, ovoga puta sa ciljem uspostavljanja globalnog sporazuma o klimatskim promjenama koji će zahtevati akciju svih zemalja, kako razvijenih tako i onih u razvoju. Novi sporazum treba da bude usvojen u Parizu 2015. i da stupi na snagu 2020.

U periodu do Pariza, kod nekoliko razvijenih zemalja i zemalja u razvoju javlja se težnja za približavanjem, što se podudara sa potrebom da se preispita primena principa zajedničke ali podeljene odgovornosti i odgovarajućih sposobnosti (CBDR-RC). Podela država na one koje su dužne da deluju na smanjenje gasova sa efektom staklene bašte i one koje nemaju nikakve obaveze u tom smislu, više se ne može zasnivati na nivou prihoda kao što je to bilo u vreme Samita planete Zemlje u Riju 1992.

U prvom kvartalu 2015. godine sve zemlje koje su u mogućnosti da to učine, trebalo bi da obznanе svoj nameravani doprinos smanjenju gasova sa efektom staklene bašte na koji su spremne da se obavežu u kontekstu novog klimatskog sporazuma.

Ovo će omogućiti transparentnu procenu adekvatnosti individualnih i kolektivnih mera za postizanje cilja održavanja globalnog zagrevanja ispod 2°C.

Što se tiče doprinosa EU, cilj smanjenja domaćih emisija od 40% koji je dogovorio Evropski savet potvrđuje liderstvo EU u globalnoj borbi protiv klimatskih promena. To je takođe poziv svim većim privredama da pokažu svoju odgovornost tako što će istupiti sa svojim ciljevima dosta pre Pariza.

Paralelno sa izradom novog globalnog sporazuma, međunarodna zajednica razmatra načine za pospešivanje ambicije u vezi sa globalnom klimatskom aktivnošću do 2020. godine. Ovo odražava priznanje da do sada prihvaćene obaveze uveliko zaostaju za onim što je potrebno da se globalne emisije vrate na put koji održava globalno zagrevanje ispod 2°C. Kako bi taj plan bio ostvarljiv, naučne studije pokazuju da bi globalne emisije trebalo da dostignu najvišu tačku najkasnije do 2020, da budu prepolovljene do 2050. u odnosu na nivoe iz 1990, a zatim da nastave da opadaju.

U ove diskusije uključeni su politički lideri na najvišem nivou. Na Samitu lidera o klimatskim promjenama septembra 2014, čiji je domaćin bio generalni sekretar UN Ban Ki-Mun, oko 120 svetskih lidera izrazilo je spremnost da se posvete hitno potrebnim globalnim aktivnostima. Kompanije i šira društvena zajednica su učestvovalе u velikom broju, a na takozvanom Narodnom klimatskom maršu na ulicama Njujorka učestvovalo je oko 500.000 ljudi.

EU ETS je ključni alat za isplativo smanjenje gasova sa efektom staklene bašte.

Od čega se sastoji evropska politika o klimatskoj akciji

EU ima niz politika za smanjenje emisija, promovisanje čiste energije i energetske efikasnosti i podsticanje prelaska Evrope u privredu sa niskom emisijom ugljenika. Jedan od najvažnijih instrumenata jeste ETS, što je stvorilo najveće tržište ugljenika na svetu. EU je pionir u trgovini kvotama za emisiju gasova sa efektom staklene bašte i ta praksa se sada prenosi drugde. EU ETS je uspešno skrenuo pažnju kompanija na posledice od klimatskih promena tako što je stavio cenu na emisije ugljenika.

Sistem trgovine emisijama (ETS)

EU ETS, koji je postao funkcionalan 2005, kamen je temeljac klimatske strategije EU. On uključuje oko 45% emisija iz preko 12.000 pogona u industriji proizvodnje električne energije i drugim energetske intenzivnim sektorima u Uniji, Islandu, Lihtenštajnu i Norveškoj.

Osnovna pretpostavka ove šeme je jednostavna. Za pogone, kao što su elektrane, postavljen je limit ili gornja granica ukupne emisije. U okviru ove gornje granice, pogoni svake godine dobijaju i kupuju kvote za emitovanje određene tonaže gasova sa efektom staklene bašte. Oni koji proizvode manje mogu prodati svoj višak emisionih jedinica. Oni koji očekuju da proizvedu više emisionih jedinica od onih koje pokrivaju njihove kvote, mogu investirati u mere ili tehnologije za smanjenje emisija ili kupiti dodatne jedinice na tržištu kako bi pokrili deo ili ceo višak. Mogućnost trgovine, u okviru ukupnih gornjih granica emisije, omogućava fleksibilnost. Ona osigurava da emisije budu smanjene tamo gde je najjeftinije da se to uradi i da investicije budu usmerene tamo gde se mogu postići najveće uštede emisija po najnižim troškovima.

U početku, većina ovih kvota davana je besplatno pomenutim pogonima, ali od početka 2013. neke kompanije su morale da kupuju sve svoje kvote na aukcijama, dok su druge morale da kupuju deo koji se povećava svake godine. Gornja granica na ukupne dozvoljene emisije iz pogona postepeno se smanjuje. Do 2020. emisije će biti 21% niže u odnosu na 2005. godinu.

Sistemi „ograniči i trguj“ kao što je EU ETS, šire se i u druge delove sveta. Oni već funkcionišu ili se planiraju u Australiji, Kini, Japanu, Novom Zelandu, Južnoj Koreji, Švajcarskoj i delovima Kanade i Sjedinjenih Američkih Država.

EU želi da vidi da se međunarodno tržište ugljenika razvije kroz stvaranje mreže kompatibilnih sistema za trgovinu emisionim jedinicama.

Emisije od vazdušnog saobraćaja

Emisije od vazdušnog saobraćaja se brzo povećavaju. Predviđa se da će do 2020. globalne emisije u okviru međunarodnog vazdušnog saobraćaja biti za oko 70% veće u odnosu na 2005, a do 2050. one se mogu povećati za još 300-700%.

Od 2012. sve aviokompanije čiji avioni lete između aerodroma u okviru EU deo su ETS. Da bi se omogućilo dodatno vreme civilnoj vazduhoplovnoj agenciji UN da uspostavi globalnu šemu koja bi se bavila praćenjem emisija od vazdušnog saobraćaja, u EU još nije stupilo na snagu uključivanje međunarodnih letova do i od aerodroma izvan Evropske unije u EU ETS.

Gasovi od saobraćaja u porastu

Neko ko leti iz Londona za Njujork i nazad generiše približno isti nivo emisije kao prosečni građanin Evrope zagrevanjem svog doma tokom cele godine.

Podrška inovativnim tehnologijama

EU je uspostavila jedan od najvećih programa u svetu za podršku razvoju inovativnih tehnologija sa niskom emisijom ugljenika. Program NER 300 se finansira od prihoda od prodaje 300 miliona EU ETS jedinica. On podržava inovativne tehnologije za obnovljive izvore kao i tehnologije „hvatanja“ i skladištenja emisija ugljenika iz elektrana.

Nakon dva poziva za podnošenje predloga dodeljenih 2012. i 2014. godine, program NER 300 obezbediće sredstva za finansiranje 38 inovativnih projekata koji se odnose na obnovljive izvore energije (RES) i „hvatanje“ i skladištenje ugljenika (CCS), koji će biti realizovani u 20 zemalja članica Evropske unije.

Kumulativno finansiranje iz NER 300 programa iznosiće 2,1 milijardu evra, što će povući oko 2,8 milijardi evra privatnih investicija. Projekti za obnovljive izvore energije

povećaće godišnju proizvodnju obnovljive energije u Evropskoj uniji za oko 18 TWh. Zajedno sa emisijama „uhvaćenim“ CCS projektima, ovo će biti ekvivalentno uklanjanju preko tri miliona vozila sa puteva u EU.

Rešavanje emisija kojima se ne trguje u ETS sistemu

Oko 55% emisija u EU nisu obuhvaćene sistemom EU ETS. Tu spadaju sektori koji uključuju prevoz, gradnju, poljoprivredu i otpad. Kako bi se obezbedilo upravljanje i ovim emisijama, zemlje članice su potpisale ugovor o zajedničkim naporima koji uređuje obavezujuće nacionalne ciljeve za emisije koje nisu uključene u ETS sistem, a koji će pokrivati godine zaključno sa 2020.

Ovi ciljevi se kreću od smanjenja emisije od 20% u 2020. za najbogatije članice EU do povećanja emisije od 20% za najsiriomašnije. Ciljevi znače da će ukupne emisije u EU iz sektora koji nisu uključeni u ETS sistem do 2020. biti smanjene za 10% u odnosu na nivo iz 2005.

Drumski saobraćaj

Plan Komisije za prelazak na konkurentnu privredu sa niskom emisijom ugljenika u 2050. i *Bela knjiga* o saobraćaju ukazuju da bi saobraćajni sektor kao celina do 2050. godine trebalo da smanji emisiju CO₂ za oko 60% svog nivoa u 1990. godini. Do 2030, u cilju podrške ciljevima okvira klimatske politike do 2030, cilj će biti da se smanji emisija gasova sa efektom staklene bašte od saobraćaja na oko 20% ispod nivoa iz 2008. godine.

Automobili i teretna vozila proizvode oko 15% emisije CO₂ u EU, tako da smanjenje ovih emisija može znatno doprineti borbi protiv klimatskih promena. EU zakonodavstvo postavlja jasne granice emisija kojih se

Saobraćaj je jedan od glavnih izvora emisije gasova sa efektom staklene bašte.

proizvođači moraju pridržavati. Novi automobili su 2007. emitovali u proseku oko 159 grama CO₂ na kilometar. Od 2015, emisija mora biti smanjena na 130 g/km, što predstavlja smanjenje od 18%, a od 2020. na 95 g/km, što predstavlja dalje smanjenje za 40%. Za nova teretna vozila, prosečna emisija na kilometar mora se spustiti na 175 g do 2017, što predstavlja smanjenje od 14% u odnosu na nivo od 203 grama u 2007, odnosno na 147 g u 2020, što je dodatno smanjenje od 28%.

Politika suzbijanja emisije vozila već se isplaćuje. Nova vozila koja su prodavana 2013. godine emituju u proseku 127 grama CO₂ na kilometar. Ovo znači da je zakonski cilj od 130 g/km koji je postavljen za 2015. godinu ispunjen dve godine ranije.

Kamioni i autobusi proizvode oko 5% emisija CO₂ u EU. Maja 2014. Evropska komisija je usvojila strategiju koja se odnosila na CO₂ emisije iz ovih teških vozila (HDV) i kao prvi korak predložila da se uvede zakon o sertifikaciji emisija CO₂ iz HDV.

Tehnološke inovacije mogu da pomognu u prelasku na efikasniji i održiviji evropski saobraćajni sistem poboljšanjem efikasnosti goriva kroz nove motore, materijale i dizajn.

Da bi pomoglo vozačima da izaberu nova najekonomičnija vozila u pogledu goriva, evropsko zakonodavstvo zahteva od zemalja članica da se potrošačima stave na raspolaganje sve relevantne informacije, uključujući i nalepnicu na kojoj je prikazana energetska efikasnost goriva i emisija CO₂ koji oni proizvode.

Kvalitet goriva je takođe važan element u smanjenju emisije gasova sa efektom staklene bašte iz saobraćaja. Za goriva koja se koriste u vozilima, EU zahteva da njihov „intenzitet gasa sa efektom staklene bašte“ — količina gasa koja se emituje u životnom ciklusu goriva, od ekstrakcije do distribucije — bude smanjena za 10% do 2020. godine. Takođe su predložene i mere da se minimalizuje klimatski uticaj proizvodnje biogoriva ograničenjem količine zemljišta koje može da se prenameni za ovu upotrebu iz poljoprivrednog ili šumskog zemljišta.

Emisija na drumovima nastavlja da raste

Emisija gasova sa efektom staklene bašte iz drumskog saobraćaja povećala se za 29% tokom perioda od 1990. do 2007, ali je opala za 9% između 2007. i 2012. godine kao posledica ekonomske krize, visokih cena goriva, povećane efikasnosti putničkih vozila i sporijeg rasta mobilnosti. Drumski saobraćaj čini oko jedne petine ukupne emisije ugljen-dioksida (CO₂) u EU.

© iStockphoto/Wreck58

Aktivnosti da se dom učini energetske efikasnijim štede novac i pomažu životnoj sredini.

Energetska efikasnost

U cilju ispunjavanja svog cilja za 2020, EU je 2012. godine usvojila zakon kojim unapređuje efikasnost u svim fazama energetske lanca, od transformacije do distribucije i krajnje potrošnje. Ovo zahteva da svaka zemlja članica uspostavi šeme obaveza za energetske efikasnost i mere politike poboljšanja korišćenja energije u domaćinstvu, industriji i saobraćaju. To takođe daje pravo potrošačima da znaju koliko energije troše.

Postoji značajan prostor za uštedu energije i smanjenje emisija iz zgrada. Komisija procenjuje da ove emisije mogu da se smanje za oko 90% do 2050. Prema zakonima o energetske karakteristika zgrada, nove zgrade će od 2021. pa nadalje morati da koriste nultu energiju izraženu u neto vrednosti, što znači da će morati da proizvode onoliko energije koliko koriste. Proces je već počeo i mnoge zemlje članice već primenjuju stroža energetska pravila. Od 2012, svi nacionalni tenderi za javne nabavke moraju da uključe i standarde koji se tiču energetske efikasnosti za relevantne zgrade i usluge.

Poljoprivreda, šumarstvo i korišćenje zemljišta

Šume i poljoprivredno zemljište imaju važnu ulogu u klimatskim promenama. Drveće i biljke apsorbiraju i skladište ugljen-dioksid, uklanjajući ga iz atmosfere. Sveukupno, procenjuje se da u EU ovakvo svojstvo zemljišta uklanja iz atmosfere količinu ugljenika koja je jednaka iznosu od 9 % od ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte proistekle iz drugih sektora u EU.

S druge strane, poljoprivredne aktivnosti kao što su seča drveća i žetva useva, isušivanje močvara i preoravanje zelenih površina, smanjuju unos ugljenika ili ga čak i vraćaju u suprotnom smeru, potencijalno pretvarajući šume i poljoprivredu u izvore emisije.

Da bi se vodila evidencija o tome, zakon donet 2013. zadužuje zemlje članice da pripremaju godišnje izveštaje o količini ugljenika koju apsorbiraju njihove šume i poljoprivredno zemljište, kao i količini koja se emituje. Ovo je prvi korak ka inkorporiranju ovog zemljišta u aktivnosti EU za smanjenje emisije. Evropski savet je otišao još dalje oktobra 2014. i zatražio od Evropske komisije da usvoji predlog zakona o integraciji sektora za korišćenje zemljišta u okvir za ublažavanje EU.

Osim mera u okviru vlastitih granica, EU pruža pomoć da se smanji seča šuma u zemljama u razvoju. Ova finansijska pomoć dopunjuje pregovarački proces u vezi sa konvencijom UN o klimatskim promenama, koji je poznat kao smanjenje emisija od seče i degradacije šuma (REDD-Plus), u okviru kog je sastavljen niz međunarodnih pravila za rešavanje ovog problema.

Hvatanje industrijskih emisija

Tehnologija hvatanja i skladištenja omogućavaju da se CO₂ prikuplja iz energetske postrojenja i industrijskih procesa, pretvara u tečnost, transportuje i ubrizgava u podzemne geološke formacije iz kojih ne može da istekne. EU je usvojila regulatorni okvir kako bi smanjila rizike po bezbednost i životnu sredinu od takvog skladištenja.

© iStockphoto/Brazil2

Seča šuma utiče na klimatske promene.

„Mejnstriming“

Sve relevantne evropske politike, kao što su regionalni razvoj, poljoprivreda, ribarstvo i energetika, treba da uzmu u obzir sve mere za ublažavanje i adaptaciju efekata klime. Lideri EU su se dogovorili da odvoje barem 20% budžeta za period od 2014. do 2020. na mere koje se odnose na klimatske promene.

Podizanje svesti

Komisija je 2012. počela panevropsku komunikacionu kampanju sa sloganom „Svet koji želimo, sa klimom kakvu želimo“. Kampanja stavlja praktična rešenja u centar debate o klimatskim promenama i pokazuje kako prelazak na privredu sa niskom emisijom ugljenika može povećati blagostanje građana i doneti ekonomsku korist.

Pomoć državama u razvoju

Državama u razvoju, naročito najsiromašnijim i najugroženijim, neophodna je značajna finansijska pomoć kako bi smanjile emisije gasova sa efektom staklene bašte i kako bi se prilagodile posledicama klimatskih promena.

EU je najveći pružalac pomoći za razvoj i finansiranje borbe protiv klimatskih promena izvan svojih granica. Na

Čak i prelazak na energetski efikasne sijalice može da znači.

Konferenciji o klimatskim promenama u Dohi 2012, EU i određeni broj zemalja članica najavili su dobrovoljne doprinose za finansiranje borbe protiv klimatskih promena u zemljama u razvoju u ukupnom iznosu do 5,5 milijardi evra iz vlastitih finansijskih rezervi za 2013. godinu.

EU i njene zemlje članice posvećene su tome da nastave sa ovom finansijskom pomoći i nameravaju da doprinesu svojim ravnopravnim udelom od 100 milijardi USD za finansiranje, što je iznos koji su se razvijene zemlje obavezale da izdvoje na godišnjem nivou do 2020. Iznos od 100 milijardi USD usmerava se kroz novi Fond za zelenu klimu.

EU planira da uloži do 14 milijardi evra u vidu subvencija iz budžeta EU i Evropskog fonda za razvoj (EDF) u periodu od 2014. do 2020. kako bi podržala klimatske mere u partnerskim državama izvan EU, u skladu sa ciljem da u periodu 2014-2020 investira barem 20% budžeta EU u akcije koje se odnose na klimatske promene.

„LIFE“ — investiranje u klimatske mere, investiranje u „LIFE“

Od 1992. finansijski instrument „LIFE“ EU uspešno je sufinansirao više od 4.000 projekata, doprinoseći očuvanju životne sredine i klime u Evropi sa 3,4 milijardi evra.

Novi „LIFE“ podprogram posvećen klimatskim merama obezbediće 864 miliona evra za sufinansiranje u periodu između 2014. i 2020, za razvoj i primenu inovativnih načina za rešavanje izazova klimatskih promena.

Klimatski podprogram „LIFE“ nastoji da doprinese usmeravanju ka privredi sa niskom emisijom ugljenika kao i privredi otpornoj na klimatske promene, da poboljša razvoj, implementaciju i sprovođenje politike i zakonodavstva EU o klimatskim promenama, kao i da podrži bolje upravljanje ekološkim i klimatskim promenama na svim nivoima.

Na raspolaganju je nekoliko načina finansiranja. Državni organi, neprofitne organizacije i privatni akteri, posebno mala i srednja preduzeća, biće podržani u primeni tehnologija za niske emisije i adaptaciju u malim razmerama i novih metoda kao i pristupa putem godišnjih konkursa za projekte.

Finansiranje se takođe sprovodi kroz dva pilot finansijska instrumenta, Liniju za finansiranje prirodnog kapitala (NCFE) i Privatno finansiranje energetske efikasnosti (PF4EE). Oni pružaju mogućnost finansiranja projekata preko zajmova i u mogućnosti su da pokrenu privatna sredstva kroz garantne šeme preko Evropske investicione banke i lokalnih banaka.

Planovi

Jedan od političkih prioriteta Evropske komisije jeste uspostavljanje fleksibilne energetske zajednice sa progresivnom politikom o klimatskim promenama. Evropska komisija će pomoći EU da ostvari svoje ciljeve da postane broj jedan u svetu u pogledu obnovljive energije i značajno će poboljšati energetska efikasnost kako bi otpočeo zeleni rast.

U poslednjih deset godina EU i međunarodna zajednica ostvarile su značajan napredak u borbi protiv klimatskih promena. Međutim, da bi se globalno zagrevanje zadržalo ispod 2°C, emisije u celom svetu moraju dostići svoj maksimum mnogo pre 2020. a zatim se značajno smanjivati svake naredne godine. Ovo je jedan od razloga zašto EU želi da 2015. bude usvojen ambiciozan i pravno obavezujući međunarodni sporazum u skladu sa kojim bi sve države preuzele obavezu koja bi odražavala njihove odgovornosti i kapacitet da deluju.

Samit svetskih lidera UN septembra 2014. dao je dodatni politički impuls radu na novom sporazumu i na načinima da se postigne ambicioznije smanjenje globalne emisije pre 2020.

Međunarodna agencija za energetiku istakla je da je veoma važna hitna reakcija, koja je takođe više puta upozoravala da svake godine postaje sve teže i skuplje ostvariti cilj da se zagrevanje održi ispod 2°C. Svaki evro koji do 2020. nije investiran u čistu energiju, nakon tog datuma koštaće četiri puta više.

Na putu za 2020...

EU je trenutno na putu da do kraja decenije postigne i više od svog cilja smanjenja emisije za 20%. Ovo je moguće zahvaljujući njenoj strategiji 2020, zakonima koji su već usvojeni i novim merama koje su u toku. CO2 ciljevi za automobile i teretna vozila i dalje će povećavati doprinos sektora saobraćaja u borbi protiv klimatskih promena.

Mere koje su u toku uključuju dalje smanjenje emisije fluorisanih gasova koji zagrevaju atmosferu i koji se koriste kod frižidera i klima-uređaja. Ovi takozvani F-gasovi imaju efekat zagrevanja do 23.000 puta veći od CO2. Novi propisi EU, koji se primenjuju od januara 2015, jačaju postojeće mere. Do 2030. emisije F-gasova u EU biće smanjene za dve trećine u poređenju sa današnjim nivoom.

...i pripremajući se za 2030.

Godina 2030. jeste sledeća prekretnica na putu ka izgradnji konkurentne evropske privrede sa niskom emisijom ugljenika do sredine veka. Da bi se postigao ukupni cilj od 40% smanjenja, sektori koje obuhvata EU ETS moraće da smanje svoju emisiju za 43% u poređenju sa 2005. Emisije iz sektora koji su izvan EU ETS moraće da budu smanjene za 30% ispod nivoa od 2005. Ovo će morati da se prevede u ciljeve zemalja članica. Evropski savet je na sednici održanoj oktobra 2014. naglasio glavne principe da bi se ovo postiglo.

Reformiranje EU Sistema trgovine emisijama (ETS)

Januara 2014. godine, Evropska komisija predložila je stvaranje rezervi za stabilnost tržišta od 2021. pa nadalje. Razlog za to jeste da se reši višak emisionih jedinica u EU ETS koji se nakupio poslednjih godina i da se poboljša otpornost sistema na velike udare. Ovo će obezbediti da u budućnosti EU ETS bude otporniji i efikasniji u promovisanju investicija u nisku emisiju ugljenika po najmanjem trošku za zajednicu.

Na sastanku oktobra 2014, Evropski savet je naglasio da će reformisani funkcionalni ETS sa instrumentom da stabilizuje tržište u skladu sa predlogom Komisije biti glavni instrument za postizanje smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Niska emisija ugljenika za izlazak iz krize

Godina 2030. može izgledati daleko iz današnje perspektive dok Evropa rešava neposredne izazove slabog ekonomskog razvoja i nezaposlenosti. Ali brži prelazak na klimatski povoljnu privredu sa niskom emisijom ugljenika može pomoći Evropi da izađe iz ekonomske krize. Zbog toga je imperativ da se deluje sada.

Javnost takođe očekuje preduzimanje akcije. Ispitivanje javnog mnjenja sprovedeno za Evropsku komisiju 2013. godine pokazalo je jaku podršku klimatskim akcijama: četiri od pet Evropljana prihvata da borba protiv klimatskih promena i efikasnije korišćenje energije može unaprediti ekonomiju i radna mesta, a devet od deset gledaju na klimatske promene kao na ozbiljan problem.

Za više informacija:**Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji**Delegacija Evropske unije
u Republici Srbiji

Avenija 19a, Vladimira
Popovića 40/V,
11070 Novi Beograd, Srbija
Tel: 011 30 83 200
Fax: 011 30 83 201
E-mail: delegation-serbia@eas.europa.eu
Website: [@DavenportEUSrb](http://www.europa.rs)

EU info centar Beograd

Kralja Milana 7, 11000
Beograd, Srbija
Tel: 011 40 45 400
E-mail: info@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
f EU info centar
t @EUICBG
EUICBG

EU info kutak Novi Sad

Mihajla Pupina 17,
21000 Novi Sad,
Srbija
Tel: 021 45 16 25
E-mail: officens@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
f euipnovisad
t @EUinfoNS

EU info kutak Niš

Vožda Karađorđa 5, 18000 Niš,
Srbija
Tel: 066 83 86 821
E-mail: officenis@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
f euipnis
t @EUinfoNis

EU u knjigama:**DIGITALNA
NARODNA
BIBLIOTEKA SRBIJE**

Kolekcija Narodne biblioteke Srbije sadrži publikacije koje su izdale Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije i partnerske organizacije, a koje pružaju informacije o različitim aspektima evropskih integracija, nastanku i razvoju EU, kao i odnosima Srbije i EU: www.digitalna.nb.rs/sf/NBS/knjigeoEU

EU u bibliotekama:

Publikacije i knjige o Evropskoj uniji na srpskom jeziku možete naći u bibliotekama širom Srbije. www.euinfo.rs/euteka

Saznajte više

- ▶ **Internet stranica Klimatske akcije Evropske komisije:** <http://ec.europa.eu/clima> http://ec.europa.eu/clima/citizens/causes/index_en.htm: dostupno na svim EU jezicima
- ▶ **Društvene mreže Klimatske akcije Evropske komisije:** <https://www.facebook.com/EUClimateAction>
<https://twitter.com/EUClimateAction>
<https://www.youtube.com/user/EUClimateAction>
- ▶ **Internet stranica Međuvladinog panela o klimatskim promenama:** <http://www.ipcc.ch>
- ▶ **Imate li pitanja o Evropskoj uniji? Europe Direct može da pomogne:** 00 800 6 7 8 9 10 11
<http://europedirect.europa.eu>

